

κι' άθάνατα τά διδάγματά του. Τά νεανικά του δοκίμια διατηροῦν πάντα — σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη εποχή — αμείωτον τό ενδιαφέρον και τήν επικαιρότητά τους. Οί παρατηρήσεις του σοφοῦ λογίου είναι και στις ημέρες μας ωφέλιμες και πολύτιμες, όσο και τά χρόνια πού γράφονταν, και κάθε Έλληνας πρέπει νά τις διαβάσῃ με ιδιαίτερη προσοχή. Ο ύμνος πρὸς τήν Ελλάδα, οί διδαχές του για τό γλωσσικό ζήτημα και οί συμβουλές του κατά τῆς δουλικῆς ξενομανίας αποτελοῦν πολύτιμες παραγγελίες ενός πού ἐγνώρισε βαθειά τήν ἑλληνική ψυχή και πού πραγματικά ἀγάπησε τήν Πατρίδα μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Τοῦ κ. Κ. ΚΟΝΤΟΥ

Ο Γεώργιος Βιζυηνός, ὁ Θρακιώτης λογοτέχνης, εἶναι γνωστός βέβαια ὡς ποιητής, λιγώτερο ὡς διηγηματογράφος και καθόλου ὡς φιλόσοφος και ἐπιστήμονας· μά δὲν ὑψώθηκεν ἀκόμα οὔτε ὡς λογοτέχνης, όσο του ἀξίζει, πάνω στήν ἐκτίμηση τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως.

Ζήλιες και ξαφνιάσματα τῶν συγχρόνων του, ἀδιαφορία και ἀμελετησία τῶν κατοπινῶν, δημιούργησαν γύρω στή φωτεινή του μορφή μιὰ ὀμίχλη πού ὡς τά σήμερα ἀκόμα δὲν ἀφίνει ν' ἀκτινοβολήσῃ ὅλη ἡ λαμπρότητα τῆς λογοτεχνικῆς του δυνάμεως. Ο εὐγενικός ἐγωϊσμός του, ὅταν ζοῦσε, δὲν καταδεχότανε νά πατήσῃ πάνω στὰ λασπωμένα σκαλιὰ τῆς ρεκλάμας και ὅταν πέθανε, ἡ ἀξία του παραμερίστηκε ἀπ' τις ἐπιτυχίες ἄλλων, πού ὁμως αὐτός τοὺς ἦταν ὁ προάγγελος, ἀν ὄχι ὁ ὀδηγητής.

Γιατί ὁ Βιζυηνός εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς πιὸ ἀποτελεσματικούς συντελεστές τῆς ἀποφασιστικῆς στροφῆς, πού ἔκανε ἡ λογοτεχνία μας, ἐδῶ και μισόν αἶώνα, και πού ὀδήγησε τό νεοελληνικό δημιουργικό πνεῦμα στή σημερινή ἀκμή.

Ἄν τά λογοτεχνικά του ἔργα ἐξεταζόμενα ἀπόλυτα εἰμποροῦν, και σήμερα' ἀκόμα, νά δεχτοῦν χωρὶς κλονισμούς τήν αὐστηρή ματιά τῆς καλλιεργημένης αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως, μά συγκρινόμενα σχετικά με τά δημιουργήματα τῆς ἐποχῆς του φαντάζουν ὡς ξεχωριστά και ἀνώτερα κομψοτεχνήματα, γεμάτα χάρη και τέχνη, τόσο τά ποιήματά του, μά πρὸ παντός τά διηγήματά του.

Ο Βιζυηνός ὁ ποιητής και διηγηματογράφος — για τὸν ἐπιστήμονα δὲ θά γίνῃ λόγος — εἶναι ὁ πρωτοπόρος τῆς ἐποχῆς του, πρωτοπόρος ἐνσυνεί-

Νέον
Κεφάλαιον
96 in
1938

δητος. Θά δοῦμε πιά ἦταν ἡ λογοτεχνική κατάσταση τότε καί θά τοποτη-
σομε μέσα της τὸ ἔργο του.

Μά πρὶν θά πῶ μερικά γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ποῦ θά μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ
ἐξηγήσομε κατόπιν τίς κατευθύνσεις του. Ἡ βιογραφία του εἶναι γνωστή·
τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά καὶ ὁποιοδήποτε σχολικὸ βιβλίον νεοελληνικῶν
ἀναγνωσμάτων εἴμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἄλλως διόλου ἀνίδεους. Γι' αὐτὸ
δὲ θ' ἀσχοληθῶ μὲ αὐτήν.

Σκοπὸς τῶν λίγων προεξηγηματικῶν λόγων γιὰ τὸν ἄνθρωπο Βιζυηνοῦ
εἶναι νὰ συναρμολογήσω μέσ' ἀπ' τὰ ἔργα του καὶ νὰ παρουσιάσω τὰ
σημεῖα ἐκεῖνα τῆς ζωῆς του, ποῦ θά μᾶς βοηθήσουν στὴν κατανόηση τῆς ψυ-
χοσυνθέσεώς του, θά μᾶς δείξουν τὸν τρόπο τῆς ἀντιλήψεώς του καὶ γενικά
θὰ μᾶς κατατοπίσουν στὴν τέχνη καὶ τίς ἰδέες του.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ κριτικοὶ ἀπ' τὸν Ὀρφανίδη, ποῦ ἔκρινε τὸ 1876 τὰ τρα-
γούδιά του, ὡς τὸν Ἄλκη Θρύλο, ποῦ ἔγραψε τὸ 1931 (Ν. Ἑστία τόμ.
10ος) μιὰ πλατιά μελέτη γι' αὐτόν, βρίσκουν ἐξένες ἐπιδράσεις καὶ τὸν πα-
ρουσιάζουν ὡς μιμητὴ. Κι' ὅμως τὸ ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη
μου, ἀγνότατο ἀπόσταγμα τῆς δικῆς του ψυχοσυνθέσεως, ὅπως τὴ δημιούρ-
γησαν οἱ κληρονομημένες ἀπ' τοὺς γονιοὺς του ὑποσυνείδητες διαθέσεις
καὶ ὁ τραγικὸς κύκλος κατόπιν τοῦ ἀποκαρδιωτικοῦ περιβάλλοντός του.

Πραγματικὰ σὲ κανένα ἄλλον, Ἕλληνα τοῦλάχιστο, λογοτέχνη δὲ
βρίσκομε τόσο στενὸ δεσμὸν ἀνάμεσα στὸ ἔργο καὶ τὸν ἑαυτὸ του, τέτιο κα-
θρέφτισμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου μέσ' στὰ δημιουργήματά του.

Εἶναι βέβαια κοινὴ ἀλήθεια, πῶς ἔτσι κι' ἄλλιῶς ὁ τεχνίτης ξεχύνει καὶ
κλείνει τὴν ψυχὴ του στὰ ἔργα του, μὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀλήθεια, πῶς τίς περισ-
σότερες φορές, ὁ τεχνίτης, ἴσως χωρὶς καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλασθῆναι, ἀντὶ
νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἄμεσα τὴν ἐσώψυχη ὄνότητά του, περὶνὰ πρῶτα τὰ
συναισθηματὰ του μέσ' ἀπ' τὸ φίλτρο τοῦ μυαλοῦ του, τοῦ λογικευμένου
καὶ ἐπηρεασμένου ἀπ' τίς τόσες ἐπίκτητες γνώσεις, καὶ μᾶς τὰ προσφέρει
νοθευμένα ἀπὸ ξένους παράγοντες. Στὴν περίπτωσιν αὐτή, ὅσο ὠραῖο καὶ
ἂν εἶναι τὸ ἔργο, δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἀυθόρμητο, ἀντιπροσωπευτικὴ
οὐσία τῆς ψυχικῆς του ὑπάρξεως.

Ἴσως θάλεγε κανεὶς, πῶς ἂν τὸ ἔργο εἶναι ὠραῖο, δὲν ἐνδιαφέρει ὁ
τρόπος καὶ τὰ στάδια τῆς δημιουργίας του. Πρῶτα-πρῶτα κανένα νοθευμένο
πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπόλυτα ὁμορφο, καὶ ἔπειτα πρόκειται ἀπ' τὴν ἀγνότητα
τοῦ ἔργου νὰ ἐξετασθῆ ἡ ἀξία τοῦ τεχνίτη.

Ἄν ὁ τεχνίτης κατόρθωσεν νὰ κλείσῃ μέσ' τὸ ἔργο του τὴ δική του ψυχὴ
καὶ ἂν σύγχρονα ἢ θεϊκὴ σπίθα τῆς τέχνης φώτισεν τὴν δημιουργία του καὶ
τῆς ἔδωσεν τὴν καλλιτεχνικὴ ἀνάταση καὶ τὴν παραστατικὴ ἔκφραση, δὲν
εἴμποροῦμε νὰ τοῦ ἀρνηθῶμε τὴν μεγάλη ἐκτίμησίν μας, ὅσο μικρὸς καὶ
ἂν εἶναι ὁ κύκλος τῶν ψυχικῶν κυματισμῶν του. Ἄν ὅμως ἡ ψυχὴ του εἶχε
πλατυθῆ τόσο, ὥστε νὰ γίνῃ τὸ ταμεῖο τῶν συγκινήσεων καὶ τῶν πόθων
τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, μικροῦ ἢ μεγάλου, τῆς ἐποχῆς του, τότε νιώθοντας
τὸ ἔργο του ἀκοῦμε τοὺς παλμούς ὅχι μονάχα τῆς δικῆς του καρδιάς, μὰ
τῆς μεγάλης καρδιάς τοῦ συνόλου. Τότε ὁ τεχνίτης ὑψώνεται μπροστὰ μας
σὰ φωτεινὸ σύμβολο τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς του. Ἡ ἀξία του βέβαια εἶναι
ἀναντίρρητη καὶ ἀκόμα μεγαλύτερη ἂν ἔχει ξεπεράσει τὰ ὅρια τοῦ τόπου
του καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀντιπροσωπεύει ψυχικὲς τάσεις πανανθρώπινες.

Β'.

Ὁ Βιζυηνὸς γεννήθηκε τὸ 1849 στὴ Βιζώ, τῆ Βιζύη, τῆς Θράκης. Οἱ γονεῖς του χωριάτες· μᾶς τὸ λέει ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ τὸ θεωρῆ ὑποτιμητικόν.

— Ἡ γενιά σας ποῦ θαστᾶ,
τὸ περίσσιο τῆς καμάρι;
ἀπὸ πάππον ἀσθεστᾶ
κι' ἀπὸ κύρη καρβουνιάρη.

(Ἡ Κυρά ἢ Κριτική)

Τὸν πατέρα του τὸν ἔχασε νωρίς, ὅταν μόλις ἦταν τριῶν χρονῶν. Ἐπίδρασή του καὶ ἀνάμνησή του μόλις βρίσκομε στὰ ἔργα του. (Στὰ «Ποιητικά Πρωτόλειά» του ὑπάρχει ἕνα τραγοῦδι γιὰ τὸν τάφο του). Μὰ ὁδηγός του καὶ στὰ πρῶτά του χρόνια καὶ κατόπιν εἶναι ἡ μητέρα του, ἡ κυρά Μιχάλαινα ἢ Μιχαλιέσσα. Ἰκοντά τῆς ἢ μακρὰ τῆς, καὶ ὅταν αὐτὴ ζοῦσε καὶ ἀφοῦ πέθανε, ἡ μορφή τῆς δὲν ἔπαυσε νὰ κατευθύνῃ τὴν ψυχὴ του. Ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ὁ ποιητὴς τῆς δείχνει μὴ προσήλωσιν καὶ λατρεία, σχεδὸν θρησκευτικὴ.

Γι' αὐτὴν γράφει τοὺς πιὸ συγκινητικούς του στίχους καὶ αὐτὴ εἶναι ὁ ἥρωας τοῦ καλύτεροῦ του διηγήματος. Μὲς ἀπ' τὰ ποιήματα καὶ πρὸ πάντων τὸ διήγημά του «Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρός μου» εἰμποροῦμε νὰ ξεκαθαρίσουμε τὴ μορφή τῆς. Εἶναι τύπος τέλεια συναισθηματικός, εὐαίσθητη καὶ μὲ ψυχικὴ ἀνωτερότητα, θρησκα καὶ στοργικὴ, μὲ πρωτόγονη ἀγριότητα κάποτε στὴν ἐκδήλωσή τῆς.

Ἡ ἔγκαρτέρησή τῆς θυμίζει τοὺς πρῶτους χρόνους χριστιανικῶν χρόνων· καὶ ἡ ἔγκαρτέρησις αὐτῆς, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀκαμπτὴ πίστιν στὶς ἠθικὰς ἀξίες, ἔστω καὶ προλήψεις, καταγίγῃ ἕνας ἡρεμὸς μὰ θαυτὸς ἐγωϊσμός, ποῦ θὰ τὸν βροῦμε τόσο πολὺ στὸν ποιητὴ μας. Ἀπὸ μικρὸς περηφανεύεται γιὰ τὴν μητέρα του:

Τί θαρρεῖς, σάν τὰ παιδιά,
ποῦ ζαρώνουν στὶς γωνιές σας;
Ἐγὼ ἔχω νοῦ κι' ἔχω καρδιά
κι' εἶμαι γιὸς τῆς Μιχαλιέσσας.

(Ἡ Κυρά ἢ Κριτική)

Ὁ τελευταῖος στίχος θ' ἀρκοῦσε νὰ μᾶς φανερῶσιν ὅλη τὴν ἀκαταμέτρητη ἀγάπη καὶ προσήλωσιν του πρὸς τὴν μητέρα του, μὰ καὶ ὀλόκληρη ἡ στροφή νὰ μᾶς δείξῃ τὸ βαθὺν ἐγωϊσμό, ποῦ δὲν τὸν ἄφησεν ὡς τὸ θάνατο.

Ἄλλος ὁδηγός του, ὁ παπποῦς του, ὅπως ὀλοζώντανο μᾶς τὸν παρουσιάζει στὸ διήγημα «Τὸ μόνο τῆς ζωῆς του ταξίδιον». Τύπος κι' αὐτὸς ξεχωριστός· βαθιὰ συναισθηματικός, βρίσκει τὴν ἀπολύτρωση ἀπ' τὴν βαλτομένη καὶ χωρὶς δρᾶσιν ζωὴ στὶς περιπέτειες τῶν παραμυθιῶν ὄνειροπόλος καὶ ὀπτασιαστὴς ἀνάπτυξε πιὸ πολὺ τὴν ἔνστικτὴ διάθεσιν τοῦ μικροῦ Γιωργῆ πρὸς τὰ ξεχωριστὰ καὶ τὰ μεγάλα.

Καὶ τὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ του εἶναι ὑποβοηθητικὸ γιὰ ὄνειροπολήσεις. Λέγει στὸ διήγημα, ποῦ ἀνάφερα: «Περὶ τὰ κράσπεδα τῆς Ἀκροπόλεως ἔκειντο κατὰ συγκεχυμένας δμάδας αἱ οἰκίαι τῆς πολίχνης.... Ἀμέ-

σως περί τὴν πόλιν ἐφαίνοντο οἱ λαχανόκηποι μὲ τὰ γηραλέα δένδρα.... Παρέκει ἤρχοντο ἐκτεινόμενοι ἡμικυκλικῶς εἰς μεγίστην ἀκτίνα οἱ καρποφορώτατοι τῆς χώρας ἀγροί, ἐν οἷς... ἐσειόντο θαρεῖς τῶν δημητριακῶν καρπῶν οἱ στάχεις, ὡς ἐπιφάνεια κυμαινομένης θαλάσσης. Εἰς τὸ ἀπώτατον τοῦ ὀρίζοντος βάθος ἔκλειον... τὴν ἀχανῆ ταύτην εἰκόνα οἱ ἀμπελῶνες τοῦ τόπου.... Οἱ κατὰ συχνὰ διαστήματα διαυλακοῦντες τὴν χώραν ποταμίσκοι, τὰ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν γραφικῶς ἐγειρόμενα συμπλέγματα δένδρων καὶ οἰκοδομῶν, οἱ κατὰ τόπους ὡς μέγιστα κωνοειδῆ χρώματα ὑψόμενοι τῶν Ὀδρουσῶν τύμβοι, ὄχι μόνον διέκοπτον τὴν συνήθη τῶν ἐπιπέδων χωρογραφιῶν μονοτονίαν, ἀλλὰ καὶ παρεῖχον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην εἰκόνα ἔκτακτον θαυμασίαν ἐνότητα καὶ ποικιλίαν».

Μὰ ὅσο κι' ἂν τὸ οἰκογενειακὸ του περιβάλλον εἶναι γεμάτο ἀπὸ διάχυτη τρυφερότητα καὶ ὄνειροφαντασία, ὁ κύκλος τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ ἀπλωθῇ. Πρῶτος σταθὸς τὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ τοῦ δημιουργεῖται ἡ πρώτη ἀπαγοήτευση, ἡ πρώτη ψυχικὴ πληγὴ. Μᾶς τὸ διηγείται ὁ ἴδιος σ' ἓνα πολὺ ψυχολογημένο εὐθυμογράφημά του. «Διατὶ ἡ μηλιά δὲν ἔγινε μηλέα»: «Μιά ἀπ' τὶς ἀγάπες του ἦταν καὶ ἡ μηλιά τῆς αὐλῆς του. Γι' αὐτὸν ἡ μηλιά αὐτὴ δὲν εἶναι ἓνα ἀπλό δένδρο, εἶναι κάτι ζωντανό, πού βρίσκεται σὲ ἀνέκφραστη καὶ τρυφερὴ ψυχικὴ ἐπικοινωνία μαζί του, τὸ θαυμάζει καὶ τὸ σέβεται, μὰ δὲν εἴμπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ. Γι' αὐτὸ μόνις πάει στὸ σχολεῖο, ζητᾷ ἀπ' τὸ δάσκαλο νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τί εἶναι ἡ μηλιά. Ὁ δάσκαλος μὴ νιώθοντας τὴ λεπτότατη ψυχολογικὴ θέση τοῦ μικροῦ μπρὸς στὸ δένδρο, βλέπει μονάχα τὸ γλωσσικὸ τύπο—ὄχι μηλιά, μηλέα. Ἄ, ὄχι! αὐτὸ δὲν τὸ χωνεύει ὁ νοῦς τοῦ συναισθηματικοῦ Γιωργῆ. Χώνεψε τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων, πού ἐπέβαλε στοὺς μαθητὰς ἡ ἀρχαιομανία τοῦ δασκάλου, μὰ ν' ἀλλάξῃ καὶ τὸνομα τῆς μηλιάς του! Εἶναι σὰ νὰ τὸν ἀνάγκαζε νὰ πάψῃ τὴ μάνα του νὰ τὴ λέγῃ μάνα! ἂν τὴν ἔλεγε μητέρα δὲ θάτανε πιά ἡ μάνα του, κι' ἂν ἔλεγε τὸ δένδρο τῆς αὐλῆς του μηλέα δὲ θάτανε ἡ μηλιά του. Ὁ Βιζυηνὸς θαυμάσια ἐξηγεῖ ἐδῶ τὴ σφιχτὴ σύνδεση, πού γίνεται μέσ' τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ ἀνάμεσα στὶς λέξεις καὶ τὰ πράγματα. Τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημα τοῦ δασκάλου κατάντησε τέλος τὸ ξύλο. Ἔτσι τὸ πρῶτον βῆμα ἔξω ἀπ' τὴν οἰκογένεια τοῦ δημιούργησε τὴν πρώτην ἀπέχθεια πρὸς τὸν ἔξω κόσμον.

Στέλγεται ἔπειτα στὴν Πόλη, κοντὰ σ' ἓνα του θεῖο ράφτη

Ραφτάκι μ' ἤθελε ἄλλοτες ἡ τύχη

(Ἡ Τεχνικὴ μου)

λέγει ὁ ἴδιος. Ἄφινε τὴ μητέρα του, μὰ τὸν ἀκολουθοῦν παρηγορώντας τὰ ὄνειρα, καμωμένα σύμφωνα μὲ τὰ παραμῦθια τοῦ παποῦ του.

Ἐκεῖ θὰ βρεθῇ καὶ γι' αὐτὸν ἡ βασιλοπούλα.

Κι' ὅταν πηγαίῃ μὲ τοὺς μπόγους τοῦ ραφτάδικου στὸ σεράϊ τῆς σουλτάνας, ὄλο καὶ περιμένει λαχταρώντας νὰ ξεπροβάλλῃ ἀπὸ κάπου ἡ βασιλοπούλα, ὅπως γίνηκε σὲ τόσα ραφτάκια, καθὼς τοῦλεγε ὁ παπποῦς. Συνήθως, ἐνῶ στέκει σὲ μιὰ μυρωμένη ἄδεια κάμαρα τοῦ σεραῖοῦ, ἀνοίγεται μιὰ θυρίδα τοῦ μεσότοιχου καὶ τοῦ προσφέρεται ἓνα γλύκισμα! καμιὰ ἀμφιβολία πὼς εἶναι σταλμένο ἀπ' τὴ βασιλοπούλα. Καὶ μιὰ μέρα, πού μιὰ φωνὴ ψιλὴ καὶ χαϊδευτικὴ τὸν ρωτᾷ—Θέλεις τίποτε ἄλλο; τὸ τολμηρὸ καὶ ὄνειροπαρμένο ραφτάκι ἀπαντᾷ:—«Ἄλλο τίποτε καλύτερον ἀπὸ σένα δὲ

θέλω» ὅπως στὰ παραμύθια. Ἐπειτα ἔμαθε, πὼς τὸ γλύκισμα τοῦ τῶδινε ὁ πῖο γηραλέος εὐνοῦχος τοῦ σεραϊοῦ καὶ ἡ φωνὴ ἢ ψιλὴ ἦταν δική του.

Τὶ ἀπαγοήτευση! Ὅσο κι' ἂν ὑπάρχη στὴ διήγηση αὐτὴ καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ὑπερβολή, πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ἡ Πόλη, ὁ δεῦτερος σταθμὸς τῆς ἐπικοινωνίας του μὲ τὸν πλατὺν ἔξω κόσμον, τοῦ δημιουργοῦ τῆς δευτέρας ψυχικῆς πληγῆς.

Κατόπιν τὸν βρῖσκομε στὴν Κύπρο, ὑποταχτικὸ τοῦ δεσπότη. Φορᾷ τὸ ράσο, πηγαίνει στὸ σχολιὸ καὶ διαβάζει στὴν ἐκκλησίαν, χωρὶς νὰ τὸν τραβᾷ τὸ ἐκκλησιαστικὸ στάδιο. Μᾶς τὸ λέει ὁ ἴδιος ἀργότερα:

Ἄναθεμα τὴν πρώτη ἀρχὴ
ποῦ μ' εἶπαν νὰ πιστέψω
πὼς δὲ μοῦ σώζετε ἡ ψυχὴ,
ἂν δὲν καλογερέψω.

(Μεταμέλεια)

Ἡ ὄνειροπόληση ἐξακολουθεῖ καὶ τὸ ὄνειρο τώρα εἶναι πῖο εὐκολοαπόκτητο ἢ ἐφοβικὴ τοῦ ἡλικία συγκεντρώνει τὴν ἐνατένισή τῆς συναισθηματικότητάς του στὴ μορφή μιᾶς κοπέλλας. «Μελανόφθαλμος, ξανθὴ κόρη, οἰκοῦσα μετὰ τῶν γονέων τῆς ἀπέναντι τῆς μητροπόλεως προσεῖλκε συνεχῶς πρὸς ἑαυτὴν τὸ καλογεράκι καὶ ἐνέπνευσεν αὐτῷ τὸν πρῶτον ἔρωτα» λέγει ὁ Χασιώτης στὸ βιογραφικὸ τοῦ σημείωμα γιὰ τὸν Βιζυηνό.

Μὰ ὁ ἄθελος ρασσοφόρος πιάνεται μιὰ νύχτα σ' ἓνα ραντεβου τοῦ. Ἄκολουθεῖ σκάνδαλο ἢ κόρη φευγαλίζεται καὶ ὁ αἰσθηματίας πληρώνει τὸ κυνήγι τῶν ὄνειρων του, ἐκτὸς ἀπ' τ' ἄλλα, καὶ μὲ 40 ἡμερῶν νηστεία καὶ προσευχή. Ἄλλο χτύπημα, ἄλλη πληγὴ.

Ὅσο μεγαλώνει, ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του παρουσιάζεται πῖο ξερὸς καὶ πῖο ἀγκαθερός. Ἡ μαθήτευσή του ἔπειτα στὴ Χάλκη μὲ τὴν προστασία τοῦ Χασιώτη, κατόπιν τοῦ Ζαρίφη, καὶ μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Τανταλίδου, εἶναι μιὰ δασὴ γι' αὐτόν. Βρίσκεται ἄλλως τε καὶ κοντὰ στὸν τόπον του — κοντὰ σχετικῶς. Ἀπ' τὴ Χάλκη πηγαίνει στὴν Ἀθήνα, ὑπότροφος τοῦ Ζαρίφη. Ἐκεῖ ὁ ὄνειροπόλος ζητᾷ κάτι ἀνώτερο· δὲν εἶναι βεβαίως τόσο ἡ δίψα τοῦ νοῦ, ὅσο ἡ λαχτῆρά τῆς ψυχῆς γιὰ ἀνύψωση. Ἡ ἔστικτη πεποίθησι στὴν ἀξία του μεγαλώνει τὶς φιλοδοξίες του. Βλέπει κιόλας, μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου ἀκόμα, τὸν «Κόδρον του» νὰ βραβεύεται τὸ 1874.

Μὰ τὴν ἱκανοποίησίν του αὐτὴ τὴ μεταβάλλει σὲ πίκρα ὁ φθόνος τῶν ἀποτυχημένων ἀντιπάλων του, ποῦ τοῦ ἐπιτίθενται ἄγρια.

Ἄναγκάζεται ν' ἀμυνθῆ μὲ σάτυρα:

Δὲν σᾶς εἶπε κἄνα στόμα
μωρ' ἀδέρφια μ' ἐν Πηγιάσῳ
τὸ κακὸ ποῦ λίγ' ἀκόμα
καὶ θά μ' ἔκανε νὰ σκάσω;
Ἦρθεν ἓνας ἀπὸ τόπον
βάρβαρον καὶ θρακικὸ
καὶ θρονιάστηκε μὲ τρόπο
σὲ σκαμνὶ ποιητικὸ

(Τὸ συμβούλιον τῶν γραμμάτων)

Ἄπ' ἐδῶ καὶ μπρὸς ὁ ἀγῶνας πρὸς τὸ περιβάλλον μὲ τις τόσες του ταπεινότητες γίνεται σκληρός. Φεύγει στὴ Γερμανία. Ἐκεῖ τὸ 1876 μαθαίνει πὼς βραβεύτηκε δευτέρη φορά μὲ τις «Βοσμορίδες αὔρες» του. Κατεβαίνει πίσω στὴν Ἀθήνα. Ἔχει τὴν ἰδέα πὼς τὰ δυὸ βραβεῖά του, τοῦ Κόδρου καὶ τῶν Αὐρῶν, καὶ ὁ καινούριος δρόμος, πού χαράζει στὴν τέχνη μὲ τὰ ποιήματα καὶ τὰ διηγήματά του, θὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν μιὰ τιμητικὴ θέση μέσα στὸ στενὸ λογοτεχνικὸ κύκλο. Ἐκτὸς ἄπ' αὐτὸ γυρίζει ἐπιστήμονας βαθιὰ μελετημένους καὶ φαντάζεται πὼς ἡ προσοχὴ τοῦ ἐπίσημου κράτους θάχη τραθηχτῆ ἄπ' τὴν ἐπιστημονικὴ του κατάρτιση, ὥστε νὰ τὸν χρησιμοποιήσει, πρὸς ὄφελος τῆς Παιδείας· ὀνειρεύεται ἔδρα Πανεπιστημίου.

Μὰ τὰ πάντα κλειστά πάλι στὸ δρόμο του· οἱ λογοτέχνες ζηλεύουν τὸ Θρακιώτη καὶ ἀκατάδεχτον ὁμότεχνό τους μὲ τὸ βαρὺ ἀνατολίτικο ὕφος, τὸ χοντροκομμένο σῶμα, τὸ γωνιώδικο πρόσωπο καὶ καὶ τὴ θραϊὰ καὶ σκληρὴ φωνή. Τὸ κοινὸ, κακομαθημένο ἄπ' τ' ἀνούσια διαβάσματα, πού τοῦ πρόσφερε ὁ ἐκφυλισμένος ρωμαντισμὸς καὶ ἡ ἄψυχη σοβαροφάνεια τῶν ἀναγνωρισμένων λογοτεχνῶν, περνᾷ ἀδιάφορο σχεδὸν δίπλα ἄπ' τὰ σπαρταριστὰ καὶ ὀλόδροσα δημιουργήματα τοῦ Βιζυηνοῦ. Καὶ τὸ ἐπίσημο κράτος... καταδέχεται τέλος νὰ τὸν ὀνομάση ὑφηγητὴ χωρὶς μισθὸ καὶ χωρὶς ἐπιβολή. Γιὰ συμπλήρωση τῶν ἀτυχημάτων του πεθαίνει ὁ χορηγὸς του Ζαρίφης. Ὁ Βιζυηνὸς πρέπει τώρα νὰ κερδίσῃ τὸ ψωμί του. Χωρὶς πόρους γιὰ ἀνετη ζωὴ, χωρὶς φίλους, χωρὶς τὴν ἐγκαρδίωση τῆς λογοτεχνικῆς ἐκτιμῆσεως, νιώθει τὸν ἑαυτό του μονάχο, ἀπελπιστικὰ μονάχο, μέσ' σ' ἓνα ἐχθρικό ἢ ἀδιάφορο περιβάλλον, πάντα καταθλιπτικό. Ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα στὰ ὄνειρά του καὶ τὴν πραγματικότητά ἐστὶν τραγικὴ. Ὁ κύκλος τοῦ ἐνδιαφέροντός του στενεύει ὀλοένα. Ἀκατάλληλος γιὰ ρεκλάμα, μονοκόμματος, σώζει τὴν περηφάνιά του κλείνοντας τὴν σιγά-σιγά μέσ' στὴς παιδικές του ἀναμνήσεις, τὸ παιδικὸ του ἐγώ. Ὑποσυνειδητὰ βρῖσκει τὴν ἀπολύτρωση ξαναγυρίζοντας ψυχικὰ στὴν ἐποχὴ, πού ξένιαστος ἄκουγε τὰ παραμύθια τοῦ παπποῦ καὶ ἡ τρυφερὴ του ψυχὴ ἀνοιγόταν σὰ λουλουδί πρὸς τὸν ἤρεμον ἥλιο τῆς μητρικῆς ἀγάπης. Αὐτὸς εἶναι πιά ὁ κόσμος του, ἡ καταφυγὴ τῶν θλίψεων, τ' ἀντικείμενα τῶν πόθων, τὰ κίνητρα τῶν συγκινήσεων, ἡ μοῦσα τῶν ἐμπνεύσεών του· τὸ χωριὸ του, ἡ οἰκογένειά του, ὁ ἑαυτὸς του ὁ παλιός.

Νὰ πὼς ἐξηγῶ τὴ νοοτροπία τοῦ Βιζυηνοῦ καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῶν θεμάτων μέσα στὸ στενὸ ἠθογραφικὸ κύκλο.

Κατηγόρησαν τὸν Βιζυηνὸ πὼς δὲν εἰμπόρεσε νὰ κλείσῃ μέσ' στὴν ψυχὴ του τοὺς καύμους καὶ τοὺς πόθους ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, μὰ περιορίστηκε στοὺς θρύλους τοῦ χωριοῦ του, σὲ θέματα καθαρῶς ἀτομικοῦ ἐνδιαφέροντος, γενικὰ σ' ἓνα μικρὸ μέρος τῆς μεγάλης ψυχῆς τοῦ λαοῦ· τὸν κατηγόρησαν δηλ. γιὰ στενότητα ψυχικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἐμπνεύσεως. Μὰ ἡ στενότης αὐτὴ εἶναι ἐπιφανειακὴ. Ἄν καὶ τὰ μοτίβα εἶναι χωριάτικα, ἡ ψυχὴ τους ὅμως πλαταίνει καὶ κλείνει καύμους καὶ πόθους ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, — κι' ἀκόμα πλατύτερα — καύμους, πόθους καὶ ψυχικὲς καταστάσεις τοῦ αἰωνίου ἀνθρώπου. Εἰμπορεῖ ὁ Βιζυηνὸς νὰ πλέκη τις ἰδέες του καὶ τὰ αἰσθήματα γύρω στοὺς δικούς του, τὴ μητέρα του, τὸν παπποῦ του· μὰ οἱ ἰδέες αὐτὲς καὶ τὰ αἰσθήματα δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνα πού θὰ εἶχαν οἱ δικοὶ του· εἶναι πολὺ ἀνώτερα, εἶναι τὰ δικά του, ὅπως τὰ ὑπαγορεύει ἡ καλλιεργημένη ἀντίληψη καὶ ἀσθαντικότητά του. Ὁ Βιζυηνὸς ἔχει

συνήθως ως άφετηρία στα ποιήματα και στα διηγήματά του τόν έαυτό του. Ο ύποκειμενισμός αυτός χαρακτηρίζει τις πρωτόγονες ή μεταβατικές έποχές π. χ. τὰ παιδιά, κί' άπ' τούς συγγραφείς ή εκείνους, πού δέν είμπόρεσαν νά ύψωθοϋν πάνω άπ' τόν έαυτό τους ή εκείνους, πού είναι οί πρωταρχικοί οδηγητές ένός λογοτεχνικού είδους. Ο ύποκειμενισμός όμως του Βιζυηνού δέν προέρχεται μονάχα άπ' τήν πρωτοπορειακή του, ιδίως ως πρός τό διήγημα, θέση μέσ' στήν λογοτεχνία μας' είναι και άποτέλεσμα, όπως είπα, τού άναγκαστικά στενεμένου κύκλου τών μοτίθων του. Και τό ύφος του, τό ξεχωριστό του ύφος, τό παιδιάτικο και όλόδροσο, δέν είναι μίμηση ξένων προτύπων, τού Χριστοπούλου, Τανταλίδη και άλλων, μά φυσικό άνάθρυσμα τής ύποσυνείδητης ενέργειας τής ψυχής του. Μέσ' άπ' τό στενό κύκλο τών ένδιαφερόντων του άκτινοβολεί ή άνώτερη δυναμικότητα τού μορφωμένου άνθρώπου, τού λεπτού ψυχολόγου, τού έξελιγμένου επιστήμονα. Έχει κλείση μέσ' τήν ψυχή του τόν τόπο του, μά τόν τόπο του αυτόν κατορθώνει και τόν άνυψώνει σέ σύμβολο πανελληνίας κοινωνίας κ' άκόμα πιό πολύ παγκόσμιας κοινωνίας. Δέν είναι ό στενός ήθογράφος, φωτογράφος τών ρηχών ψυχικών καταστάσεων τού χωριού' είναι βέβαια ήθοποιός, κατορθώνει δηλ. νά ύποκαθίσταται στό ύφος και τὰ ήθη τών προσώπων, πού μάς παρουσιάζει — σημαντικώτατο και όχι τόσο συνειθισμένο προσόν τεχνίτη — μά μέσα στή δράση και τὰ αισθήματα τών ήρώων, είτε ό άλλοτε έαυτός του είναι, είτε άλλος, νιώθουμε κατευθύνσεις και καυμούς, ψυχικές ενέργειες και πάθη πανανθρώπινα. Γι' αυτό είπα πώς είναι έπιφανειακή ή στενότης τών ένδιαφερόντων του. Θα τό άντιληφθοϋμε αυτό καλύτερα στήν άνάλυση τού έργου του.

Έξετάζω πρώτα τόν ποιητή. "Ας δώμε όμως πρωύτερα σέ ποιά κατάσταση βρισκόταν ή ποίηση στήν Αθήνα, τότε πού φάνηκεν ό Βιζυηνός. Λέγω στήν Αθήνα έννοώντας και τήν άλλη Ελλάδα, πού έξαρτώταν πνευματικά άπ' αυτήν, έκτός άπ' τὰ Έφτάνησα γιατί στα Έφτάνησα ή ποίηση δέν παραξέκλινε άπ' τό σωστό δρόμο, πού τής είχε χαράξει ό μεγάλος Σολωμός.

Στά μέρη αυτά με κέντρο τών Αθήνα έπικρατούσε ή Φαναριώτικη Σχολή, μακρυσμένη άπ' τή χάρη τού Χριστοπούλου, δουλική και κακότεχνη μίμηση ξένων προτύπων, πού είχαν έπιβληθή δυο σχεδόν γενιές πρωύτερα στή δυτική Εύρώπη. Τό περιεχόμενό της βερμπαλισμός άνυπόφερτος, γεμάτος άρρωστιάτικο ψευτορωμαντισμό' οί έξαιρέσεις είναι έλάχιστες. Ο Θ. Όρφανίδης, ποιητής κί' αυτός, στήν κρίση, πού εισηγήθηκε κατά τόν ποιητικό διαγωνισμό τού 1876, λέγει πώς άπ' τις 32 σταλμένες συλλογές ή έπιτροπή είχε άπορρίψει άσυσήτητα τις 16. Και συνεχίζει: «Λοιπόν δέν έχομεν λυρικήν ποίησιν, όπως τήν έννοοϋσιν εις όλα τὰ Έθνη και όπως έπρεπε νά ύπάρχη και εις ήμάς' διά τούτο και τὰ παρουσιαζόμενα εις τούς ποιητικούς διαγωνισμούς ποιήματα δέν είναι τέκνα τού ένθουσιασμού αλλά τής έν σπουδαστηρίου σφυρηλατουμένης στιχουργίας. Πικράν άλήθειαν λέγω, αλλά πρέπει νά τήν είπω, διότι είναι άλήθεια».

Και ό Ροΐδης τό 1877 με τό ειρωνικό του ύφος γράφει στήν μελέτη του «Περί συγχρόνου Έλληνικής ποιήσεως»: «Αν περιέλθουσιν εις τούς έπειτα άνθρώπους οί σημερον γραφόμενοι στίχοι, οδοι δικαιούνται νά ύποθέσωσιν έκ τών έν αυτοίς φαινομένων ότι μεσοϋντος τού δεκάτου ένάτου αιώνας έξησεν έν Ελλάδα διόκληρος γενεά άομμάτων ραμφιδών».

Μὰ μήπως πρὶν ἅπ' αὐτοὺς ὁ Κ. Ἀσώπιος δὲν ἔγραφε τὰ ἴδια στὴν «Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων»; Λέγει: «Τί νὰ εἴπωμεν περὶ ἀνθρώπων, οἵτινες οὔτε ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς τοῦτο κεκλημένοι, οὔτε διὰ τῆς τέχνης παρασκευασθέντες, πλημμυρίζουσι τὸν κόσμον ποιημάτων, ἅτινα νωπὰ εἰσέτι καὶ ἀχνίζοντα ρίπτονται εἰς τὴν κόνιν ἢ ὅπου καλύτερα τοὺς πρέπει».

Κι' ὅμως ἡ ἐποχὴ ἦταν τόσο ἀνεκτική! Ἄρκοῦσε, γιὰ νὰ θεωρηθῆ κανεὶς ποιητής, νὰ γεμίξῃ τοὺς στίχους μὲ κράυγες ἀπελπισίας, ψυχorroαγήματα ἐτοιμοθανάτων, παραμιλητὰ τυραννομένων, γόους καὶ στεναγμομούς, φεῦ καὶ οἴμοι. Κι' ὅλα αὐτὰ μέσ' στὴ γαλάζια διαφάνεια τῆς Ἀττικῆς ἀτμοσφαιράς, κάτω ἅπ' τὴ χαρούμενη θαλπωρὴ τοῦ γελαστοῦ Ἑλληνικοῦ ἡλίου! Καμιὰ οὐσιαστικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ, τὴν ἑλληνικὴ φύση, τὴν ἑλληνικὴ ψυχροσύνθεση. Κι' αὐτὸς ὁ καλύτερος τῆς ἀρνητικῆς αὐτῆς σχολῆς, ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλος, ποὺ καὶ ἐμβάθυνση στὰ λεπτότατα συναισθήματα ἔχει καὶ ἀνάταση ποιητικὴ ὄχι συνειθισμένη, δείχνει πόσο εἶχε ἀκεπαστῆ ἅπ' τὸ δλέθριο κύμα τοῦ ψευτορωμαντισμοῦ. Καὶ λόγια, λόγια, λόγια. Γιὰ χαρακτηρισμὸ τῆς ποιήσεως τοῦ Ἀχ. Παράσχου, ποὺ συγκίνησε ὅμως δλόκληρη γενεά, δημιουργήθηκε τὸ πολὺ ταιριαστὸ ἐπίγραμμα:

Ἦγουν τουτέστι, δηλαδή, μὲ ἄλλους λόγους ἦτοι
ἢ Ἀφροδίτη εἶν' αὐτῆ, αὐτῆ εἶν' ἢ Ἀφροδίτη.

Ἀφίνω τί ἔλεγε γιὰ τοὺς λίγο προγενέστερους Σούτσους ὁ Ἀσώπιος καὶ ἀργότερα ὁ Δ. Βερναρδάκης γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ γι' ἄλλους πολλούς. Σὲ τέτια ποιητικὴ ἐποχὴ παρουσιάζεται ὁ Βιζυηνός.

Τὰ γνωστά του ἔργα εἶναι: 1) «Ποιητικά Πρωτόλεια», ποὺ δημοσιεύτηκε (1873), ὅταν ἦταν μαθητὴς ἀκόμα στὴ Χάλκη¹. 2) «Ὁ Κόδρο», (1874), βραβευμένο σὲ ποιητικὸ διαγωνισμό, ὅπου ἀντίπαλοι τοῦ Βιζυηνοῦ ἦταν ὁ Ἀγ. Βλάχος καὶ ὁ Κλ. Πραγκαθῆς. 3) «Βοσπορίδες αὔραι» ἢ «Ἄρες, μάρες, κουκουνάρες» ὅπως τὰ τιτλοφοροῦσε, πρὶν βραβευτοῦν στὸ Βουτυναῖο διαγωνισμό τοῦ 1876 — δυστυχῶς δὲν ἐκδοθήκανε ποτὲ σὲ συλλογὴ. 4) «Ἀθίδες αὔραι» ἢ μόνη συλλογὴ του, ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1884. 5) Διάφορα ἄλλα ποιήματα, σκόρπια στὰ περιοδικὰ «Ἐστία» καὶ «Διάπλαση». Ἄφησε καὶ κάμποσα ἀνέκδοτα ἀκόμα.

Δὲν θὰ λάθω ὑπ' ὄψει τὰ πρῶτά του στιχουργήματα, οὔτε τὸν «Κόδρο», ὅσο κι' ἂν τὸν ἐπαίνεσεν ὁ Ἀφεντούλης, γιατί εἶναι ἄμεστος ἀκόμα καρπὸς μαθητῆ μὲ κατ' ἀνάγκη ξένες ἐπιδράσεις. Ὁ πραγματικὸς Βιζυηνὸς ἀρχίζει μὲ τίς «Βοσπορίδες Αὔρες» (Ἄρες, μάρες, κουκουνάρες). Ἀναφέρω πρῶτα τὴν κρίση τοῦ Θ. Ὀρφανίδη γι' αὐτές:

«Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἔκρυπτεν ἡ μετριοφροσύνη λυρικά ποιημάτια, πολλὴν ἔχοντα τὴν χάριν, ὄντα δὲ γνήσια ἔργα Μούσης ἐνθουσιώσεως καὶ καλάμου δεξιῦ καὶ ἀφελοῦς...» Ἐχουσι πάντα ταῦτα τὰ ποιημάτια λεπτότητα πνεύματος πολλήν, φαιδρότητα καὶ πλοῦτον ἐνοιῶν οὐκ ὀλίγον, περιβεβλημένον διὰ τοῦ ἀπλουστάτου χιτωνίσκου φρασεολογίας συντόμου.

Τὸ εὐθύμο ζωντανὸ πνεῦμα τοῦ Βιζυηνοῦ ξαφνιάζει τοὺς κριτικούς. Τὰ

¹ Ἐκδομένα «ὑπὸ φιλοκάλου τινός» ὅπως λέει ἡ ἔκδοσι.

θέματα είναι παρμένα απ' την Έλληνική ζωή, του χωριού θέθαια, μά δε σταματούν στα σύνορα τῶν χωραφῶν. Εἴτε τραγουδεῖ τὴν «Ἄνοιξη», τὴν «Βροχή», τὸ «Τρυγόνι» καὶ τὰ ὅμοια, εἴτε ἐγκολπώνεται τοπικούς θρύλους, ὅπως γιὰ τὴν «Νυχτερίδα», τὸ «Μυρμήγκι», «Τοῦ κουμπάρου τ' ἄχερα» καὶ τόσους ἄλλους, εἴτε ἀριστοτεχνικὰ ἀναπτύσσει παραδόσεις ἐθνικῆς πανελληνίας, καθὼς «Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος» ἢ τὸ χτίσιμο τῆς «Ἀγίας Σοφίας» νιώθουμε τὴν πραγματικότητα μὲ τοὺς μικροὺς ἢ μεγάλους καύμους τῆς νὰ τρικυμίζῃ τὴν ποιητικὴ του ἀτμόσφαιρα. Ἄκόμα καὶ σ' ἐκεῖνα τὰ ποιήματα, ποὺ εἶναι ποιητικὴ ἐξήγηση διαφόρων φυσικῶν φαινομένων, ὅπως «Ὁ Μάρτης», «Οἱ Καιροὶ» κλπ. ἡ ζωὴ σπαρταριστὴ ἀναβρῦζει μέσ' απ' τοὺς στίχους.

Ἕνας π. χ. απ' τοὺς πιὸ μεγάλους πόνους τοῦ Ἑλληνα, απ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀδυσσεά ὡς τὴ σημερινὴ τῶν μεταναστῶν, εἶναι ὁ πόνος τῆς ξενιτιάς, συνακόλουθο τοῦ ἀποδημητικοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς μας. Κι' ὁ πόνος αὐτὸς δονεῖ συγκινητικώτατα τὴ λύρα του. Ὁ ἴδιος θυμᾶται διαρκῶς καὶ νοσταλγεῖ τὸν τόπο του :

Στὴ Θράκη ξεύρω ἕνα χωριό, ἕνα σπίτι κάτου, κάτου
(Θλιθερὴ Ἰστορία),

κι' ἄλλου μιλῶντας στὸ φεγγάρι λέγει :

Θυμᾶσαι τῆς Βιζώμας, τ' ὄμορφο χωριό,
τὸ σπίτι μας, τ' ὠραῖο περιθόλι.

(Πρὸς τὴν σελήνην)

Νὰ καὶ δυὸ στροφές απ' τὴ «Νοσταλγία» του :

Ἐφές ὁ ἥλιος ἔδυνε στὴν ἄγια μου πατρίδα
κι' ἕνα τοῦ δῶκαν φίλημα σὲ θλιθερὴν ἀχτίδα
νὰ μοῦ τὸ φέρῃ ἐμένα.

Θέλω νὰ διῶ τὴ μάνα μου, τ' ἀδέρφια μ' νὰ φιλήσω,
τὸν τάφο τοῦ πατέρα μου θέλω νὰ προσκυνήσω
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Μικρό, μικρὸ μ' ὠρφάνεψε ἡ ἀλύπητή μου μοῖρα,
μικρό, μικρὸ τῆς ξενιτιάς τὸ μονοπάτι ἐπήρα,
μὲ χεῖλια πικραμένα.

Μὰ πόρα πιά τὰ χόρτασα τῆς ξενιτιάς τὰ κάλλη,
ἂν εἶναι καὶ παράδεισος θὰ τὴν ἀφήσω πάλι
βαρέθηκα τὰ ξένα.

Λόγια βγαλμένα μέσ' απ' τὰ φουσκωμένα στήθια τοῦ λαοῦ, ἰσάξια τῶν σχετικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Πασιγνωστός καὶ χιλιοτραγουδημένος ὁ «Ἀποχωρισμός», ἀχτινοβόλο διαμάντι τῆς γεμάτης ἐγκαρτέρησης μητρικῆς στογῆς καὶ τοῦ συγκρατημένου πόνου τοῦ παιδιοῦ, ποὺ προσπαθεῖ νὰ παρηγορήσῃ τὴ μητέρα του.

Λέει ἡ μητέρα:

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκωθῆκαν τὰ βουνά
εἶναι βουθά τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά
κι' ἡ δόλια μου ματιὰ θολή
παιδί μου, ὦρα σου καλή.

Κι' άπαντά τό παιδί:

Φυσαῖ βορριάς, φυσαῖ Θρακιᾶς, γεννιέται μπόρα φοβερή
μέ παίρνουν, μάνα, σά φτερό, σάν πεταλοῦδα τρυφερή,
καί δέν μπορῶ νά κρατηθῶ,
μάνα, μήν κλαῖς, θά ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιά κι' ἤρθε στά χεῖλια μ' ἡ ψυχή
Δός μου τήν ἄγια σου δεξιᾶ, δός μου συντρόφισσαν εὐχή
νά μέ φυλάγη μὴ χαθῶ
μάνα, μήν κλαῖς, θά ξαναρθῶ.

Εἶναι ὁ ὕμνος τοῦ Ἑλληνικοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ. Καθῶς στά δημοτικά τραγοῦδια, ἔτσι καί στό ποίημά του αὐτό, ὅπως καί σέ ἄλλα του, τ' ἀμυχα καί τ' ἄλογα, τὰ βουνά καί τ' ἀηδόνια συμπάσχουν μέ τόν ἄνθρωπο.

Καί — ἀξιοπρόσεχτο χαρακτηριστικό — παρ' ὅλη τήν ἐξάρση τοῦ πόνου ἡ Ἑλληνική ἡρεμία καί ἐγκαρτέρηση συγκρατοῦν τὰ ξεφωνητά καί τοὺς σπαραγμούς. Οἱ ἰδέες καί οἱ εἰκόνες καθαρῶς λαϊκές καί ἡ φράση ἀπλή, λιτή, διάφανη, χτυπᾶ κατευθεῖαν στήν καρδιά.

Τό ποίημα αὐτό κλείνει μέσα του, ἐκτός ἀπ' τόν πόνο τῆς ξενητιάς, καί τῆ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τήν μητέρα, τόν κεντρικό ἀξονα τῆς οἰκογενείας. Αὐτή τήν ἀγάπη τήν βρίσκουμε καί σ' ἄλλα ποιήματα, εἴτε ἄμεσα ἐκφρασμένη, εἴτε ὑπονοούμενη, πάντα συγκινητική, ἡρεμῆ καί βαθιά. Στήν «Κρυμμένη θλίψη» μᾶς λέγει πὸς ἀπ' τὴ μητέρα του θά μπορούσε νά πάρη «παρηγοριά γλυκερή», μὰ τώρα:

Ἄχ! μοῦ ἀπέθαν' ἡ καλή γριά
καί μοῦ τὴν ἔχουνε σκεπάσει
μέσα στήν γῆ τὴν παγερή.

Ἐν ὅλοκληρο τό πολυστιχο ποίημα «Ἡ μητέρα τῶν ἐπτὰ» δέν εἶναι παρὰ ἓνας διθύραμβος τῆς μητρικῆς ἀγάπης. Μὰ μήπως τό ἴδιο δέν εἶναι καί τοῦτο:

Ἄν εὐτυχῆ κανένας δέν μ' ἐκάλει,
χαρὰ τό εἶχα κι' ἂν τό βράδυ στή φωλιά,
ἀμέριμνο νά γέρνω τό κεφάλι
σὴν ἁγιασμένη τῆς μανούλας μου ἀγκαλιά.

ὦ φύσις, δέσποινά μου σὺ μεγάλη,
δέν ἔχω πιό στὸν κόσμον αὐτὸν δουλειά.
Ἡ ἀγάπη σου στὸν τάφο πιά ἄς μέ βάλῃ
σὴν ἁγιασμένη τῆς μανούλας μου ἀγκαλιά.

(Στοργή)

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΝΤΟΣ

(ἀκολουθεῖ)